

מצוות זכירת מעמד הר סיני

לפני 800 שנה קם מומר יהודי בתימן הרחוקה, שקרא לאחיו היהודים להמיר את דתם ולהתאסלם, בנימוק – עבר זמנה של תורת משה, מעתה תורת האסלם היא התורה האמיתית. נכבדי הקהילה בתימן פנו בדחיפות אל גדול הדור, הרמב"ם שישב במצרים, בבקשה שישב על הספקות שהתעוררו ליהודים שם, בשל ההוכחות שהביא אותו מומר לדבריו, ושיחזק אותם בשעתם הקשה. הרמב"ם שלח להם אגרת חשובה- הנקראת "אגרת תימן" - בה הוא כתב בין השאר:

"וראוי לכם אחינו שתגדלו בניכם על המעמד ההוא הגדול, ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו והידורו – **שהוא עמוד (ציר), שהאמונה סובבת עליו, והטענה (הוכחה) המביאה לידי האמת**".

הרמב"ם, המחנך הגדול, הציע להורים לבסס את חינוך ילדיהם לאמונה בקב"ה, דווקא על סיפור מעמד הר סיני, ולא על סיפור אחר במקרא או נושא אחר, כי אין יסוד מוצק וחזק ממנו, עליו ניתן לבסס את אמונת ישראל, כך שהיא תעמוד איתן לאורך כל הדורות, מול כל תהפוכות הזמן, דברי כפירה, ספקות ומשברים.

מה היה המיוחד במעמד נתינת התורה, ובמה חשיבותו הרבה? בספר דברים, המסכם את קורות עם ישראל לאחר 40 שנות נדודים במדבר, נותן הקב"ה בעצמו תשובה לכך, כפי שנאמר שם (ד', ל"ב - ל"ג): "כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך, למן היום אשר ברא אלוהים אדם על הארץ, ולמקצה השמים ועד קצה השמים. הנהיה כדבר הגדול הזה, או הנשמע כמוהו, השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש, כאשר שמעת אתה - ויחי?" מאז בריאת שמים וארץ לא היה אירוע כביר שכזה. אמנם, הקב"ה דבר עם גדולי הדורות, כמו אדם הראשון, נח והאבות, אך הם היו בודדים. במעמד הר סיני, בפעם הראשונה היתה התגלות אלוקית לאומה שלימה, שמנתה מיליונים, גברים, נשים וטף, גדולי הדור יחד עם פשוטי העם. כל הנוכחים בו יצאו רק לפני 50 יום מעבדות קשה ומתישה, למרות זאת, לאחר שלושה ימים בלבד של הכנות גופניות ורוחניות, הם זכו להתעלות למדרגת נבואה. הם חזו במו עיניהם, שמעו במו אוזניהם והיו עדים לנתינת התורה מפי אלוקים חיים. היתה זו חוויה אדירה חד פעמית בתולדות ההיסטוריה האנושית. אמונתו של עם ישראל בקב"ה נותן התורה, נהייתה בשל כך ודאית ומוחלטת, כי היא התבססה על מראה עיניים ומשמע אוזניים, ולא על הנסים שעשה משה רבנו, וכן לא על סיפורים שניתן לערער ולפקפק באמינותם, כפי שכתב הרמב"ם (הל' יסודי תורה פ"ח, ה"א):

משה רבנו, לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בליבו דופי, שאפשר שייעשה האות בלאט וכישוף. אלא כל האותות שעשה במדבר, לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה: היה צריך להשקיע את המצריים - קרע את הים והצלילם בו; נצטרכו למזון - הוריד את המן; צמאו - בקע להם את האבן; כפרו בו עדת קורח - בלעה אותם הארץ. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו? **במעמד הר סיני: שעניינו ראו ולא זר, ואוזנינו שמעו ולא אחר**: האש והקולות והלפידים. והוא ניגש אל הערפל והקול מדבר אליו; ואנו שומעים: משה, משה, לך אמור להם כך וכך. וכן הוא אומר: "פנים בפנים דיבר ה' עמכם" (דברים ה', ד'), ונאמר: "לא את אבותינו, כרת ה' את הברית הזאת" (שם

ה, ג). ומנין שבמעמד הר סיני לבדו, היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בה דופי? שנאמר: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם בך יאמינו לעולם" (שמות י"ט, ט'). מכלל, שקודם דבר זה, לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

בפרושו לפרק "חלק", הפרק האחרון של מסכת סנהדרין, מבאר הרמב"ם את 13 יסודות ועקרי אמונתנו. היסוד השמיני הוא – **היות התורה מהשמים**, וכך כתב:

היסוד השמיני: **היות התורה מן השמים. והוא: שנאמין כי כל התורה הזאת המצויה בידינו עתה, היא הנתונה ע"י משה רבנו ע"ה, שהיא כולה מפי הגבורה, כלומר: שהגיעה אליו כולה מאת ה' יתברך, בעניין שנקרא על דרך השאלה "דיבור". ואין ידוע היאך הגיעה, אלא הוא משה ע"ה שהגיע לו, וכי הוא היה כמו סופר שקוראים לו והוא כותב כל מאורעות הימים, הסיפורים והמצוות. ולפיכך נקרא "מחוקק". ואין הפרש בין "ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען" ו"שם אשתו מהטבאל בת מטרד" ו"ותמנע היתה פלגש", ובין "אנכי ה' אלקיך" ו"שמע ישראל". כי הכל מפי הגבורה, והכל תורת ה' תמימה, טהורה וקדושה אמת.**

הואיל ותורתנו היא אלוהית, אין להוסיף על מצוותיה ואין לגרוע מהן, **היא תורה נצחית שלא תוחלף לעולם באחרת.** התורה המצויה כיום בידינו, היא בדיוק אותה תורה שניתנה לעם ישראל על ידי משה רבנו מפי הקב"ה. כך כתב הרמב"ם שם ביסוד התשיעי:

היסוד התשיעי: ההעתק - והוא כי תורת משה זאת מועתקת מאת הבורא יתברך, לא מזולתו. ועליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, שנאמר: "לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו".

הרמב"ן בפרושו (לדברים ד', י') מציין, שבקשר למעמד הר סיני יש שתי מצוות לדורות: **א. מצות לא תעשה** – שנאמר שם: "רק השמר לך ושמור נפשך מאד, פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך". כלומר: אסור לנו לשכוח את המעמד הגדול הזה, ואת מקורה האלוקי של התורה ומצוותיה, אותן יש לקיים יום יום. **ב. מצות עשה** – שנאמר שם: "והודעתם לבניך ולבני בניך", כלומר: חובה על האבות לספר לבניהם, והם לבניהם, דור אחר דור, את כל אשר ראו ושמעו בעצמם במעמד זה. ואם תשאל: כיצד יאמינו בני הדורות הרחוקים, שאכן ארע מעמד שכזה במציאות, הרי הם לא זכו להיות נוכחים אישית בחוויה עצומה זו? הרמב"ן עונה על כך, וזה לשונו:

"כי כשנעתיק (נספר) גם כן הדבר לבנינו, ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות, **כי לא נעיד שקר לבנינו, ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בה מועיל**".

המסורת והקבלה מאב לבן על אמיתות מעמד זה, המועברים מדור לדור, הם כמראה עיניים (כדברי רבי יהודה הלוי בספרו הכוזרי מאמר א' סע' כ"ה). הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות של הרמב"ם (מצוה לא תעשה ששכח הרמב"ם - מצוה ב'), חוזר על דברים אלו, אך שם הוא מנה רק את מצות לא תעשה, ולא הזכיר שיש בה גם מצות עשה. מדוע להלכה

הוא השמיט אותה? כנראה, שהוא כולל זאת במצות עשה - ללמוד תורה וללמדה לאחרים, בעיקר לבנים. הלומד תורה כי זו מצווה ולא מתוך סקרנות בעלמא, מעיד על עצמו שהוא זוכר ומאמין שהיא נתנה בסיני.

לעומת הרמב"ן, הרמב"ם גדול הפוסקים, שכה החשיב את מעמד הר סיני, לא ראה בזכירת מעמד זה מצווה, ואכן הוא לא מנה זאת בספר המצוות שלו. בעל מגילת אסתר על ספר המצוות של הרמב"ם, מסביר זאת על פי השורשים והכללים שקבע הרמב"ם לפיהם הוא מנה את תרי"ג המצוות. בשורש ד' קבע הרמב"ם, שמצווה כללית הוא לא מונה. לכן זכירת מעמד הר סיני לא מנויה בכלל תרי"ג מצוות, כי היא מצווה גדולה המהווה בסיס לתורה כולה, ועניינה - שלא נשכח את המעמד בו ניתנה התורה, ושלך בדרכיה ונקיים את מצוותיה.

אחד מגדולי הפוסקים האחרונים, המגן אברהם (בסי' ס' ס"ק ב'), הביא בשם האר"י הקדוש, שיש מספר עניינים בתורה, שמצווה להזכירם בכל יום, ובברכה שלפני קריאת שמע של שחרית יש להתכוון על כך, נציין את הקשור לענייננו. כאשר אומרים בברכה זו: **"ובנו בחרת מכל עם ולשון"** – יש לזכור את מתן תורה, כי בחירת עם ישראל באה לידי ביטוי שיא בכך, שמכל העמים רק הוא קיבל את התורה. ובמילים: **"וקרבתנו מלכנו"** – יש להתכוון על מעמד הר סיני, בו היתה התקרבות מיוחדת בין הקב"ה וכנסת ישראל, מעין חתונה.

בעל ערוך השולחן (בסי' ס' סע' ד') מציין, שיש הנוהגים לומר את שש הזכירות האלו לאחר תפילת שחרית, כנדפס בסידורים. לדעתו, אין זו חובה אלא הידור בעלמא, כי לא נזכר בגמרא או בפוסקים שיש חובה לזכורם בכל יום. והוסיף לבאר, שבפסוק שהזכרנו לעיל, נאמר רק: **"השמר לך פן תשכח"** ולא נאמר **"זכור"** וכו'. כפעולה חיובית - כי התורה לא חייבה אותנו לזכור מעמד זה **בפה**, אלא הסתפקה בשמירת זכרוננו **בלב**, ואת זה אנו מקיימים בכל שעה, בעת לימוד התורה וקיום מצוותיה.

בימים קשים אלו, לצערנו, יש המערערים על הנחיצות של ערכי תורת סיני בחיינו כאן במדינת ישראל, ויש הנסוגים מזכותנו על ארץ-ישראל. עלינו לזכור, שרק בשני עניינים בתורה נאמר במפורש **"מורשה"** - מלשון ירושה נצחית. הראשון הוא - **ארץ-ישראל**, כפי שהקב"ה הבטיח לעם ישראל לפני יציאתו ממצרים: **"והבאתי אתכם אל הארץ... ונתתי אתה לכם מורשה"** (שמות ו', ח'). והשני – **התורה**, עליה נאמר: **"תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"** (דברים ל"ג, ד'). ללמדך, ששניהם ארוגים זה בזה. כשם שהתורה שנתנה לנו בסיני היא נצחית, כך ארץ-ישראל ירושה לנו מאבותינו לנצח. את התורה ניתן לקיים בשלמות רק בארץ-ישראל, וזכותנו עליה נובעת רק מכוחה. גם אם ישנם קשיים וייסורים בדרך, נמשיך להיאבק עליהם עד שמשמים יסיעו, ונזכה לשניהם בשלמות.

כתב: שמואל כ"ץ רב בית הספר ממ"ד תורני לבנות הר-נוף, ת"ת ממ"ד 'נחלה' הר-נוף ואולפנת 'חורב', ירושלים